Nr 103.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ersättning åt sakkunniga i befordringsärenden vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet m. m.; given Stockholms slott den 22 januari 1926.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 januari 1926.

Närvarande:

Statsministern Sandler, ministern för utrikes ärendena Undén, statsråden Olsson, Nothin, Svensson, Hansson, Linders, Schlyter, Larsson, Wigforss, Möller, Levinson.

— —

Departementschefen, statsrådet Olsson, yttrar härefter:

Ersättning åt sakkunniga i befordringsärenden vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet m. m.

Vid anmälan den 7 januari 1926 av anslagsäskandena under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1926—1927 hemställde jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till ersättning åt sakkunniga vid tillsättning av professors- m. fl. befattningar vid universiteten och karolinska institutet, för ändamålet beräkna för budgetåret 1926—1927 ett ordinarie förslagsanslag av 2,000 kronor. Denna min hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Jag anhåller nu att få återupptaga denna fråga.

Genom beslut den 15 november 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda med uppgörande av förslag i syfte att befordra ett skyndsammare tillsättande av lediga professors- m. fl. befattningar vid rikets universitet och karolinska institutet. Såsom sakkunniga för ändamålet tillkallades i december 1918 rektorn vid universitetet i Lund, professorn J. C. W. Thyrén, tillika ordförande, professorn vid universitetet i Uppsala O. von Friesen och professorn vid karolinska institutet E. Müller ävensom i februari 1922 ledamoten av riksdagens andra kammare, numera generalkrigskommissarien V. Rydén.

I juli 1922 avgåvo de sakkunniga sitt betänkande, över vilket sedermera infordrade yttranden avgivits av vederbörande akademiska myndigheter ävensom av statskontoret. Härjämte hava docentföreningarna vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet inkommit med särskilda framställningar i ämnet.

Innan jag närmare ingår på den anslagsfråga, vars lösning påkallar riksdagens medverkan, anser jag mig böra för densammas förstående och belysande uppdraga huvudlinjerna i det akademiska befordringsväsendets nuvarande struktur och redogöra såväl för de av de sakkunniga framlagda ändringsförslagen och för de yttranden, som från akademiskt håll framkommit mot desamma, som även för min egen ståndpunkt till ifrågavarande spörsmål. Då det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela beslut i anledning av de framställda ändringsförslagen, har jag för avsikt att, sedan riksdagen avgjort anslagsfrågan, framlägga förslag till sådana ändringar i universitetsstatuterna och karolinska institutets stadgar, som må föranledas av den i ämnet verkställda utredningen.

Nuvarande bestämmelser. Nu gällande bestämmelser ifråga om tillsättning av akademiska lärostolar återfinnas i universitetsstatuternas §§ 52—68 och karolinska institutets stadgar §§ 37—51.

Den konstitutiva bestämmelsen beträffande befordringsgrunder lyder: För befordran till akademiska lärarbefattningar må ej andra grunder avses eller åberopas än graden av ådalagd vetenskaplig skicklighet. Vid bedömandet av den vetenskapliga skickligheten skall hänsyn tagas jämväl till ådagalagd skicklighet att meddela vetenskaplig undervisning. Prövas den vetenskapliga skickligheten hos två eller flera sökande vara lika, då må ock tjänstålder åberopas såsom befordringsgrund.

Professorsbefattning tillsättes antingen genom kallelse eller efter ansökan.

Kallelseförfarandet förutsätter, att vederbörandes skicklighet till ämbetet är uppenbar och han anses förtjänt till ämbetet nämnas framför varje annan svensk man, som till detsamma kan komma i åtanke. Då professorsbefattning blivit ledig, äger ledamot av vederbörande fakultet eller sektion

respektive vid karolinska institutet lärarkollegiet att inom 14 dagar därefter väcka fråga om att till befattningen kalla viss uppgiven vetenskapsman. Skulle tiden för kallelsefrågas väckande börja att löpa eller komma att utgå under ferier, skall den utsträckas till 14:e dagen av nästa lästermin, där ej fakultets eller sektions samtliga till kallelsefrågas väckande berättigade ledamöter förklara sådan utsträckning icke vara behövlig.

Har kallelsefrågan vederbörligen blivit väckt, skall fakulteten eller sektionen, respektive lärarkollegiet, efter att hava inhämtat yttrande av sakkunniga i det eller de läroämnen, som den lediga befattningen omfattar, inom 30 dagar efter det tiden för kallelsefrågans väckande tilländagått, företaga frågan till avgörande. Skulle denna tid av 30 dagar komma att utlöpa under ferier, kan densamma av fakulteten eller sektionen utsträckas till 30:e dagen av nästa lästermin.

Då kallelsefrågan företages till behandling, skola fakultetens eller sektionens, respektive lärarkollegiets ledamöter var för sig avgiva bestämt yttrande, huruvida tillräckliga skäl för kallelsen föreligga. Förena sig minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagande ledamöterna om kallelseförslaget och hava därvid för detsamma avgivits så många röster, att deras antal överstiger hälften av antalet professurer inom fakulteten eller sektionen, skola, därest den föreslagne förklarar sig villig antaga kallelsen, handlingarna i ärendet överlämnas till större konsistoriet, som snarast möjligt insänder desamma jämte eget yttrande till kanslern, vilken med eget utlåtande underställer ärendet Kungl. Maj:ts avgörande. Vid karolinska institutet motsvaras i förevarande avseende både fakultet och konsistorium av lärarkollegiet.

Har fråga om kallelse icke blivit inom behörig tid väckt eller har kallelseförslag fallit, skall anmälan härom ofördröjligen göras hos rektor, som äger att sörja för befattningens ledigförklarande. Ansökningstiden är 30 dagar.

Sedan ansökningstiden gått till ända, skola ofördröjligen utses minst tre sakkunniga i det eller de läroämnen, som det lediga ämbetet omfattar. Om ansökningstiden utgår under ferier, må dock härmed kunna anstå till början av nästa lästermin. Sakkunniga utses av det större konsistoriet, till vilket fakulteten eller sektionen skall i sådant hänseende inkomma med förslag. Vid karolinska institutet utses de sakkunniga av lärarkollegiet.

Till sakkunniga skola helst utses svenska vetenskapsmän. Professor samt annan ordinarie lärare vid universiteten och karolinska institutet är, då han utses till sakkunnig inom eget vetenskapsområde, skyldig att emottaga uppdraget, så framt han ej till stöd för befrielse kan visa giltigt förfall. Erhåller någon till sakkunnig utsedd ordinarie lärare vid universitetet eller karolinska institutet tjänstledighet för sakkunniguppdragets fullgörande, äger nan, därest han inom sex månader efter tjänstledighetens början inkommer med utlåtande, åtnjuta ersättning för tjänstgöringspenningar, som han på grund av ledigheten avstått, dock ej för längre tid än två månader. Vid flera tillfällen har Kungl. Maj:t dessutom, på därom gjorda ansökningar, anvisat rese- och traktamentsersättning åt såväl inländska som utländska sakkunniga.

Efter ansökningstiden — 30 dagar — löper den s. k. specimenstiden, vilken omfattar 90 dagar, varunder sökande äger att genom vetenskapliga arbeten, andra lärdomsbevis samt lärarprov ytterligare ådagalägga sin skicklighet. Lärarprov få icke avläggas under ferier. Skulle specimenstiden helt

eller delvis infalla under ferier och befinnas lärarprov av denna anledning icke kunna försiggå under specimenstiden, må de kunna även därefter avläggas; dock skola de i varje fall vara avslutade inom 180 dagar efter ansökningstidens utgång. De utsedda sakkunniga skola underrättas om tid och ställe för lärarprov. Förklara samtliga sökande, att de icke vilja begagna sig av specimenstid, förfaller all fråga om sådan tid. Framställningar om förlängd specimenstid hava sedan länge nästan undantagslöst av Kungl. Maj:t avslagits; endast vid ett tillfälle har på grund av särskilda omständigheter — arbetsinställelse vid boktryckerierna — medgivande härutinnan givits.

Då ansökningshandlingarna inkommit, skall rektor ofördröjligen översända dem till vederbörande sektion eller fakultet, som det åligger att utan tidsutdräkt tillställa de sakkunniga handlingarna. Vid karolinska institutet skall rektor utan tidsutdräkt översända ansökningshandlingarna till de sakkunniga. De sakkunniga skola, så snart ske kan, var för sig till fakulteten eller sektionen, respektive lärarkollegiet inkomma med förberedande skriftligt utlåtande om sökandes skicklighet till befattningen och, där flera sökande finnas, anställa jämförelse dem emellan.

Efter att hava tagit kännedom om ansökningshandlingarna och de sakkunnigas utlåtande skall fakulteten eller sektionen företaga befordringsärendet till prövning. Därvid skall varje ledamot för sig avgiva yttrande om avlagt lärarprov samt bestämt utlåta sig, ej blott om, huruvida sökande, en eller flera, anses skickliga till befattningen, utan även, där de äro flera, om den enes företräde framför den andre i den mån sådant utan hänsyn till tjänstålder kan ske. Därefter skall större konsistoriet, så snart ske kan, företaga ärendet till prövning, därvid varje ledamot skall yttra sig om sökandes kompetens och, där flera sökande finnas, anställa bestämd jämförelse dem emellan samt därefter, i följd av jämförelsen och med hänsyn tillika till vederbörandes tjänstålder, uppföra tre av de sökande, om så många finnas och prövas kompetenta, på förslag i den ordning, han anser dem förtjänta att nämnas. Konsistoriet skall slutligen upprätta ett samfällt förslag på det sätt, att omröstning anställes om vart och ett av de tre förlagsrummen för sig med början på första rummet och vidare nedåt. Vad sålunda vid universiteten gäller för såväl fakultet, respektive sektion och konsistorium äger vid karolinska institutet motsvarande tillämpning i avseende å lärarkollegiet.

Konsistoriets, respektive lärarkollegiets förslag jämte samtliga handlingar i befordringsärendet insändas därpå till kanslern, som överlämnar ärendet jämte sitt utlåtande till Kungl. Maj:t.

Beträffande tillsättande av laborators-, prosektors- och observatorstjänst förhålles i tillämpliga delar på enahanda sätt, som föreskrivits i fråga om professorsbefattningar.

Sakkunnigas förslag. Allmän översikt.

Efter en redogörelse för tillsättningsförfarandet i vissa främmande länder och en utförlig berättelse över det akademiska befordringsväsendets utveckling i Sverige hava de sakkunniga gjort en statistisk undersökning av befordringsärendena i landet åren 1877—1919 eller den tid, det akademiska befordringsväsendet i huvudsak haft sin nuvarande gestaltning. Denna undersökning giver vid handen, att det stora flertalet lediga professurer vid universiteten och karolinska institutet tillsatts efter ansökan samt vidare att

detta tillsättningsförfarande hittills i medeltal tagit i anspråk en tid, obetydligt överstigande ett och ett halvt år. Någon tendens till snabbare behandling under de senare åren förmena de sakkunniga icke hava gjort sig gällande, snarare kunde en benägenhet till förlängning spåras.

De sakkunniga utveckla vidare behovet av ett skyndsammare tillsättningsförfarande, framhålla hurusom icke blott undervisning och examination utan även den vetenskapliga forskningen vid universiteten kan påvisas bliva lidande av de långvariga ledigheterna samt komma till den slutsatsen, att härutinnan en svår brist föreligger och följaktligen ett verkligt behov av ett skyndsammare tillsättningsförfarande förefinnes.

Vid bedömande av frågan om orsakerna till tidsutdräkten hava de sakkunniga sökt påvisa, om och i vilken mån de särskilda leden i den akademiska tillsättningsproceduren på ett mera avsevärt sätt bidraga till den långsamhet, varmed proceduren i allmänhet fortskrider. Härvid har det moment i befordringsordningen, som utgöres av sakkunniggranskningen, visat sig vara själva huvudkällan till tidsutdräkten. Befordringsordningen lämnar på flera andra punkter tillfällen till ett uttänjande av behandlingen. Specimenstiden, prövningen i fakultet och konsistorium, besvärsinstitutet äro i detta hänseende bevisligen faktorer av betydelse. Det synes de sakkunniga naturligt, att ett reformarbete i syfte att åvägabringa skyndsammare tillsättningar framför allt inriktar sig på de nu nämnda leden i tillsättningsförfarandet.

De sakkunniga angiva sin ståndpunkt på följande sätt:

En reform av det akademiska befordringsväsendet i syfte att förkorta tillsättningstiden bör ske på det beståendes grund, därför att de för den nu gällande befordringsordningen grundläggande principerna enligt vår mening äro bäst ägnade att främja ett ur såväl allmän som enskild synpunkt gynnsamt resultat. Vår avsikt är alltså icke att söka lösa den oss förelagda uppgiften genom att föreslå en genomgripande omläggning av tillsättningsproceduren. Vad vi åsyfta är att, med bibehållande i stort sett av det system, som under åratal prövats och befunnits utan andra allvarliga fel än att det fungerar oskäligt långsamt, framlägga förslag till ändrade anordningar i de delar, där huvudorsakerna till tidsutdräkten äro att söka.

De partiella reformer av den nuvarande befordringsordningen, vilka de sakkunniga ansett nödiga och lämpliga, innebära dels ändringar i vissa avseenden av hittillsvarande anordningar, dels ock införande av helt nya sådana.

Ändringarna beröra först och främst det moment av proceduren, som visat sig vara den huvudsakliga anledningen till tidsutdräkten, alltså sakkunniggranskningen. Såsom medel till förkortning föreslå de sakkunniga utsättande av viss tid, inom vilken de sakkunniga hava att inkomma med sina utlåtanden, detta kombinerat med ersättning åt de sakkunniga för uppdragets fullgörande. Den andra förändring, som föreslås, är specimenstidens

borttagande. Lärarproven bibehållas likväl, men tiden för deras avläggande fixeras. En åtgärd till påskyndande av ärendenas avgörande innebär även förslaget om skyldighet för den, som ämnar anföra besvär, att därom göra anmälan inom viss kort tidrymd.

Av föreslagna nya anordningar är först att nämna igångsättandet av befordringsproceduren, innan ännu ledighet å den ifrågavarande befattningen uppkommit. Detta förfarande, som av de sakkunniga kallats »förtidsproceduren», är visserligen användbart uteslutande i de fall, där befattningen blir ledig genom innehavarens avgång vid uppnådd pensionsålder, men då dessa fall utgöra det övervägande flertalet, innebär förtidsproceduren en synnerligen verksam åtgärd till beskärande av de långa vakanserna. Såsom ett nödvändigt komplement härtill sluter sig förslag om ändrade bestämmelser med avseende å professorers och därmed likställda befattningshavares skyldighet att avgå ur tjänsten, gående ut därpå, att sådan skyldighet skulle inträda först med utgången av det kalenderår, under vilket den i lagen stadgade pensionsåldern blivit uppnådd, men utan möjlighet för vederbörande att erhålla rätt till kvarstående vid befattningen utöver sagda tid. En annan nyhet är förslaget om en utsträckt användning av ett mera summariskt tillvägagångssätt, närbesläktat med kallelse. Det nya institutet kalla de sakkunniga för korthetens skull »enmansförslaget». Det innebär, att i vissa fall, där väl icke förutsättningarna för kallelse föreligga men likväl omständigheterna äro sådana, att en sökandes överlägsenhet över medsökande eller i allt fall hans kompetens till befattningen är otvivelaktig, en kortare väg än den vanliga kunde anlitas, så att sakkunnigprövningen icke behövde taga längre tid i anspråk, än vad som är förhållandet vid kallelse. Någon ingående jämförelse emellan de sökandes skicklighet skulle icke förekomma, utan på förslaget till befattningen skulle endast den uppföras, vilken redan vid en summarisk granskning befunnits bäst skickad att erhålla den lediga platsen. Vid infogande i det gällande systemet av den nu omtalade nya anordningen har det vidare befunnits lämpligt att låta tillsättningsåtgärderna taga sin början med platsens ledigförklarande — icke, såsom nu, med kallelseproceduren. Denna skulle komma att löpa jämsides med ansökningsförfarandet och kallelsefrågan komme att sammankopplas med frågan om enmansförslag, sålunda, att båda skulle i ett sammanhang bringas till avgörande. Då samma personer skulle fungera såsom sakkunniga i bägge frågorna, föreslås jämväl ändring beträffande tidpunkten för de sakkunnigas utseende.

Förtidsproceduren och enmansförslaget äro de båda väsentliga nyheter, vilka de sakkunniga bestämt förorda. Härjämte hava de sakkunniga emellertid funnit anledning att till befordringsordningens förenkling, dock endast alternativt, framlägga ett förslag, varigenom universitetsinstanserna, för närvarande tre — sakkunniga, fakultet och konsistorium — skulle minskas till två. Fakultet och konsistorium skulle nämligen ersättas av en »beford-

ringsnämnd», sammansatt av de sakkunniga i befordringsärendet samt representanter för fakulteten och universitetet såsom sådant, vilken nämnd skulle hava att utöva den ledande funktionen med avseende å ärendets handläggning vid universitetet. Förslaget om befordringsnämnd har föranlett, att de sakkunniga utarbetat författningsförslag i två olika textredaktioner. Den författningstext, där nämnda förslag inarbetats, bär beteckningen alternativ II, varemot det författningsförslag, som bibehåller den nuvarande ordningen med fakultet och konsistorium såsom var för sig självständigt prövande organ, betecknats såsom alternativ I. De sakkunniga framhålla emellertid, att de anse alternativ I vara det reformförslag, som under nuvarande förhållanden torde äga de större förutsättningarna för att kunna på ett lyckligt sätt lösa frågan om en förkortning av befordringsproceduren.

Myndigheternas yttranden.

Allmänna uttalanden.

De akademiska myndigheternas yttranden röra sig endast om det av de sakkunniga såsom alternativ I betecknade förslaget. Förslaget angående en särskild befordringsnämnd (alternativ II) avstyrkes enhälligt, därvid på vissa håll betonas, att befordringsärendenas handläggning i två universitetsinstanser och särskilt det större konsistoriets befattning därmed erbjuder vida tillförlitligare garantier för dessa ärendens allsidiga utredning och objektiva avgörande än den föreslagna befordringsnämnden. Jag vill dock erinra, att docentföreningen i Uppsala livligt uttalat sig för att förslaget alternativ II i sina huvuddrag måtte läggas till grund för den blivande reformen samt hemställt om en förnyad utredning på grundvalen av detta alternativ.

Av de mera principiella och allmänna uttalanden, som gjorts i det föreliggande ämnet, vill jag erinra om följande:

Det *större akademiska konsistoriet i Uppsala* yttrar bland annat:

I likhet med sakkunniga vill konsistoriet först betona, att en reform av det akademiska befordringsväsendet är ett synnerligen ömtåligt och svårlöst problem. De meriter, som det vid akademiska lärarplatsers besättande gäller att bedöma och väga emot varandra, äro ofta svåra att i sig värdesätta på grund av svårigheten att finna en objektiv måttstock för dylik värdesättning och än mer att sins emellan jämföra, när, såsom oftast är fallet, den vetenskapliga produktionen ligger på ganska skilda områden. Därtill kommer att utgången av en akademisk konkurrens kan hava stor betydelse för en viss vetenskapsgrens representerande vid ett av våra universitet under kanske en mansålder och därmed också för hela det vetenskapliga livet i vårt land. Det kräves därför en mer än vanligt hög grad av omsorg, objektivitet och insikt för bedömandet av de sökandes till en akademisk lärarbefattning kompetens och inbördes förtjänster.

De former, som utbildats för tillsättningen av dylika platser och som innehållas i nu gällande universitetsstatuters relativt vidlyftiga föreskrifter härom, vila på en redan långvarig hävd och en under långa tider förvärvad erfarenhet. Syftet med dessa former, att garantera att de akademiska lärostolarna bliva vid varje tillfälle besatta med de mest förtjänta vetenskapsmän i facket, som vid tillsättningen stå att förvärva, torde också i stort sett hava nåtts. De svenska akademiska lärartillsättningarna torde i objektivitet

och omsorgsfull prövning av sökandes rent vetenskapliga meriter stå framför de flesta andra länders. Dessa gamla tillsättningsformer böra därför icke utan tvingande skäl frångås och böra över huvud ej ändras, om ej säker utsikt att finna något bättre i det utdömdas ställe föreligger.

Den egentliga bristen hos det svenska akademiska befordringsväsendet torde vara en viss långsamhet vid platsers återbesättande, men vikten av att i varje fall besätta en ledig lärarplats med den mest kvalificerade vetenskapsmannen är av den art, att en tids uppskov med tillsättningen i tvistiga fall knappt kan undvikas och är vida att föredraga framför en hastigare procedur, som icke garanterar samma säkra och i regel obestridda resultat. Därjämte äro de vakansförordnanden, som ju i regel blott med långa tiders mellanrum kunna för varje särskild professur ifrågakomma, ingalunda utan värde för de yngre vetenskapsmännen av facket på grund av de tillfällen de bereda dem till vidgad erfarenhet och till ådagaläggande av deras lärarförmåga och hava ofta betytt insatser av stort värde för universitetsundervisningen, medan däremot något egentligt men för universiteten av dessa professorsvakansförordnanden under en eller annan termin eller till och med ett eller annat läsår med undantag för enstaka fall ej kunnat påvisas. Bristerna i nuvarande tillsättningsmetod äro följaktligen icke sådana, att en reform av densamma är behövlig mer än på någon enstaka punkt.

Karolinska institutets lärarkollegium framhåller, att de sakkunniga på ett erkännansvärt sätt sökt lösa uppgiften att vinna avkortning av hittillsvarande tid för tillsättning av professorsbefattningar.

Att, även om det föreliggande förslaget skulle bliva i huvudsak antaget, vårt land kommer att i avseende på tiden för ifrågavarande befattningars tillsättande allt framgent intaga en särställning bland flertalet andra kulturländer, där motsvarande befordringsärenden icke tillnärmelsevis kräva ens den nu föreslagna avkortade tiden, är givetvis betingat just därav, att den hävdvunna uppfattningen och det traditionella åskådningssättet i vårt land rörande formerna för akademiska befordringsfrågors handläggning även i det nu framlagda förslaget varit bestämmande principer. Ifrågavarande uppfattning och åskådningssätt, som utan tvivel främst tager sikte på individens rätt att vinna en eftersträvansvärd befordran och vida mindre på statens rätt att tillförsäkra sig de bästa krafterna, torde ock utgöra oöverstigliga hinder för akademiska befordringsärendens handläggning i vårt land på sådant sätt, att icke allt framgent avsevärt större tid kommer att krävas för sådana ärendens slutgiltiga avgörande än annorstädes är förhållandet.

Kanslern erinrar, att en reform av det akademiska befordringsväsendet för åvägabringande av en förkortning av tillsättningstiden redan länge varit påkallad och utan tvivel från olika synpunkter vore mycket önskvärd. Men å andra sidan är det dock enligt kanslerns mening utan tvivel en ytterst ömtålig sak att rubba den vedertagna och i det stora hela väl fungerande tillsättningsproceduren, vilken, genom den garanti den lämnade för att de akademiska lärostolarna vid varje tillfälle bleve besatta med de mest förtjänta vetenskapsmännen, säkerligen utgjorde en kraftig hävstång för det vetenskapliga livet i vårt land, på samma gång densamma, så långt möjligt, tillförsäkrade de enskilda sökande till dessa professurer en omsorgsfull och

objektiv prövning av deras kompetens och inbördes skicklighet. De gamla tillsättningsformerna borde därför icke utan tvingande skäl frångås, och om en ändring vidtoges, borde icke mera ändras, än nödvändigheten krävde, och ändring borde överhuvud ej ske, om ej säker utsikt förelåge att i det utdömdas ställe finna något bättre.

Jag vill slutligen ej underlåta att nämna, att på några håll rent avstyrkande yttranden reservationsvis framkommit.

Departementschefen.

Det mål sakkunnigförslaget närmast åsyftar, nämligen att vinna ett snabbare förfarande i avseende å tillsättningen av de akademiska professurerna, finner jag vara värt allt erkännande. Den genomsnittstid, som åtgår för tillsättning av universitetsprofessurer, vilka besättas efter ansökning, tenderar att närma sig två år. En alltför lång vakanstid måste onekligen inverka menligt på den akademiska undervisningen och den vetenskapliga forskningen vid universiteten. Såväl det allmännas krav som även det intresse, som för enskilda vetenskapsidkare i många fall kan förefinnas för att de akademiska befordringsfrågorna få ett snabbare avgörande synes mig påkalla en större uppmärksamhet för hithörande angelägenheter.

Fråga är, hur djupa ingrepp som erfordras för att råda bot på det påtalade missförhållandet. Sakkunnigförslaget bygger på det beståendes grund, och i de akademiska myndigheternas yttranden framträder kravet på anknytning till nu rådande förhållanden än starkare. Det är mig ingalunda obekant, att understundom röster höjas för en ny ordning, som innebär en fullständig brytning med det nuvarande systemet.

Jag är emellertid med de sakkunniga ense därutinnan, att vår befordringsordning, sådan den för närvarande är inrättad, äger sina stora förtjänster just däri, att den innebär goda förutsättningar för att prövningen bliver sakkunnig, grundlig, objektiv och allsidig. Om också det nuvarande systemet fungerar långsamt, erbjuder det näppeligen någon motsvarighet med hänsyn till saklighet och noggrannhet. Med all sin tungroddhet är det en frukt av generationers erfarenhet och arbete, det är framvuxet på en nationell rättsgrund, i överensstämmelse med våra krav på att den enskildes rätt såväl som det allmännas intressen skall tillgodoses. Jag är därför av samma uppfattning som de sakkunniga och de akademiska myndigheterna, nämligen att en reform i syfte att förkorta tillsättningstiden bör ske på det beståendes grund.

Jag övergår härefter till granskning av de utav de sakkunniga framlagda olika reformförslagen.

Förtidsproceduren. Sakkunniga.

Sakkunnigförslaget i avseende å förtidsproceduren innebär, att i sådana fall, där professorsbefattning blir ledig genom innehavarens avgång på grund av uppnådd pensionsålder — vilka fall enligt de sakkunnigas statistiska un-

dersökningar intill år 1920 utgjort omkring 70 procent av samtliga vakanstillfällen — tillsättningsförfarandet igångsättes så lång tid i förväg, som normalt motsvaras av vad som behöves för ärendets beredning före utnämningen, varigenom således i regel någon vakansperiod icke skulle behöva förekomma. Nämnda beredningstid beräknas av de sakkunniga till 11 månader, varför alltså tillsättningsförfarandet skulle taga sin början med ledigförklaring den 1 februari, för att den ledigblivande professuren skulle kunna bliva återbesatt från och med början av året näst efter det, under vilket pensionsåldern uppnåtts. Den avgående befattningshavaren skulle vara skyldig kvarstå i tjänst till slutet av det år, varunder pensionsåldern uppnås, men då också vara ovillkorligen pliktig att avgå från densamma. Förslaget innebär — frånsett härav betingad ändring i civila pensionslagen — att sakkunniga för befordringsärendets behandling skulle utses omedelbart efter ledigkungörandet.

Då nu föreslagna bestämmelser icke kunna utan vidare göras tillämpliga på dem, som vid den tid, då bestämmelserna träda i kraft, redan äro innehavare av professorsbefattningar, skulle dessas egna medgivanden härtill erfordras. Ifråga om dem, som icke lämna dylikt medgivande, måste särskilda övergångsbestämmelser meddelas.

I avseende å de av de sakkunniga till stöd för förslaget om förtidsproceduren anförda motiven tillåter jag mig hänvisa till betänkandet sid. 168—178.

Myndigheternas yttranden.

Den av de sakkunniga föreslagna förtidsproceduren tillstyrkes i stort sett av de akademiska myndigheterna, dock med vissa modifikationer och under vissa förutsättningar.

Sakkunnigförslaget innebär, att tillsättningsförfarandet skulle taga sin början med ledigförklarande den 1 februari. Om tidpunkten för förtidsprocedurens begynnande äro meningarna delade.

På flertalet håll uttalas den uppfattningen, att tillsättningsförfarandet bör igångsättas redan vid kalenderårets början.

Av *medicinska fakulteten i Uppsala* föreslås, att förtidsproceduren begynner redan vid höstterminens slut. Inom *juridiska fakulteten i Lund* har en ledamot gjort gällande, att förtidsproceduren borde byggas på den grundvalen, att professorernas avgång ur tjänsten på grund av ålder anknytes till slutet av kalenderhalvår eller till slutet av termin. En annan ledamot av fakulteten har instämt häri, dock att professor, som fyllde 65 år under ferier, skulle vara skyldig att omedelbart avgå i hittills vanlig ordning.

Härjämte må erinras, hurusom docentföreningen vid karolinska institutet till övervägande anbefallt frågan, om ej två årliga perioder av professorsskiften — en avslutad i juni och en i december — vore att föredraga

framför hopförandet av dem till en enda period — med avslutning i december, såsom förslaget innebär.

I fråga om tidpunkten för avgången ur tjänst, vilken fråga beröres i sistnämnda yttrande, innebär såsom nämnts sakkunnigförslaget, att den avgående befattningshavaren skulle vara skyldig kvarstå till kalenderårets slut men då ovillkorligen avgå.

Häremot göres på sina håll gällande, att med skyldigheten att avgå vid kalenderårets slut bör kombineras rätt att avgå vid uppnådda 65 år.

Till stöd härför har anförts i huvudsak: Ur allmän synpunkt bör icke under alla förhållanden föredragas, att avgående professor själv uppehåller tjänsten efter sextiofemårsdagen, framför att yngre vikarie förordnas till kalenderårets slut. Varje allmänt intresse saknas att i tjänsten kvarhålla en professor, som själv önskar avgå. Därest hans önskan i detta avseende dikteras av syftet att koncentrera återstående arbetskrafter på fullföljandet av vissa vetenskapliga uppgifter, kräver det allmännas intresse tvärtom, att denna önskan respekteras. Skyldighet för professor att efter uppnådda 65 levnadsår kvarstå i tjänst till det löpande årets slut, kan alltefter personliga förhållanden te sig såsom en förmån eller såsom en börda. En dylik föreskrift kan i vilketdera fallet som helst verka ojämnt och orättvist. Att förtidsprocedurens syfte vid avgång före årets slut icke fullt uppnås, utgör icke någon grund för att upphäva en dylik rätt för professor, då förordnande för annan vetenskapsman icke torde medföra någon större olägenhet. Universitetets intresse att undvika ombyte av lärare under pågående lästermin bör dock därvid tillvaratagas.

Även *kanslern* förordar en sådan jämkning, att professor må medgivas rätt att avgå vid 65 års ålder.

Statskontoret har i princip intet att erinra mot de sakkunnigas förslag i avseende å professors avgång från tjänsten. I avseende å den av de akademiska myndigheterna gjorda modifikationen om rätt för professor att avgå vid fyllda 65 år men skyldighet att avgå vid löpande kalenderårs utgång framhåller statskontoret, att avgångsskyldighetens inträde ansetts i allmänhet böra sammanfalla med pensionsåldern, så att det icke skulle bero endast av befattningshavarens eget avgörande att avgå eller kvarstå. Det enda, av särskilda skäl föranledda undantaget härifrån i 1907 års pensionslag gällde innehavare av domarbefattningar. Med hänsyn emellertid till de omständigheter, som anförts till stöd för förslaget att även beträffande professorerna medgiva avvikelse från den allmänna regeln, och då därmed avsett ändamål syntes komma att uppnås genom en bestämmelse om ovillkorlig skyldighet att avgå vid utgången av det kalenderår, varunder 65 års ålder uppnåtts, men däremot icke med nödvändighet krävde, att professor kvarstode efter uppnådd ålder av 65 år, syntes anledning knappast förefinnas att motsätta sig den ifrågasatta modifikationen i de sakkunnigas förslag. Vid bifall till det sålunda modifierade förslaget skulle någon ändring av 5 § i civila pensionslagen icke erfordras; men i 6 § borde intagas ett särskilt stadgande om professors avgångsskyldighet i enlighet med vad de sakkunniga i sådant avseende föreslagit.

Emellertid erinrar statskontoret, att förslag till ny civil tjänstepensionslag vore under utarbetande av 1921 års pensionskommitté för att föreläggas 1926 års riksdag. Enligt vad statskontoret inhämtat, vore den nya lagen visser-

ligen avsedd att utan vidare äga tillämpning endast å innehavare av befattning, å vilken 1921 års avlöningsreglemente blivit gällande; och på grund härav skulle professorerna, vilka väl åtnjöte nyreglerad avlöning men enligt andra grunder än dem, som vunnit tillämpning i nämnda avlöningsreglemente, icke bliva underkastade bestämmelserna i den nya lagen. För att 1907 års civila pensionslag icke alltjämt skulle i fortsättningen bliva gällande jämsides med den nya lagen, hade kommittén i lagförslaget intagit ett stadgande av innehåll att, i den mån Konung och riksdag så beslöte och i enlighet med de särskilda föreskrifter, som därvid kunde varda stadgade, lagens bestämmelser skulle gälla jämväl ifråga om innehavare av andra befattningar än sådana, å vilka nämnda avlöningsreglemente blivit gällande. Kommittén föresloge tillika, att beslut i sådant syfte meddelades beträffande professorerna. Utom andra särskilda föreskrifter, exempelvis om pensionsunderlag, pensionsavgifter och för hel pension erforderligt antal tjänstår, skulle vid bifall till kommitténs sistnämnda förslag bestämmelser kunna meddelas därom, att pensionsåldern för professor inträder vid utgången av den månad, varunder han uppnår 65 levnadsår, samt att skyldighet att från tjänsten avgå inträder för professor vid utgången av det kalenderår, varunder han uppnått 65 års ålder.

Enligt nu gällande, av de sakkunniga bibehållna bestämmelser gäller, att därest inom fakultet eller sektion två eller flera professorsbefattningar, vilkas ämnen hava nära sammanhang med varandra, äro på en gång lediga, fakulteten eller sektionen må, innan åtgärder för tillsättandet vidtagas, kunna väcka förslag om uppskov med tillsättandet av någon eller några av dessa befattningar. Enligt sakkunnigförslaget kan dylikt förslag om uppskov väckas vid början av vårterminen före den 1 februari. Vidare gäller nu och är i de sakkunnigas förslag den bestämmelsen bibehållen, att åtgärder med återbesättande av professur icke må vidtagas, innan beslut meddelats i anledning av väckt förslag om ändring i fördelningen av läroämnen emellan olika lärarbefattningar eller förslag om närmare bestämmande av någon lärarbefattnings ämnesomfång eller av förhållandet emellan olika till befattningen hörande ämnen. Enligt de sakkunniga må senast berört förslag ej väckas under tiden från och med förtidsprocedurens igångsättande till och med professurens återbesättande.

Av åtskilliga myndigheter göres gällande, att eventuellt förslag angående uppskov med professorsbefattnings tillsättande med anledning av ifrågasatt omorganisation av ämbetet skall väckas i så god tid, att frågan härom kan vara avgjord före ledigförklarandet. Från flera håll påyrkas att betryggande föreskrifter givas i ändamål att frågor om uppskov, när det gäller förtidsproceduren, bliva avgjorda före höstterminens slut.

Vidare må erinras därom, att docentföreningen i Uppsala uttalat sig för att förtidsproceduren så anordnas, att professor som hittills avgår den dag, han fyller 65 år. Docentföreningen i Lund förordar samma bestämmelse, »möjligen med uppskov till utgången av pågående termin». Tidsutdräkten på grund av mellankommande ferier kunde hävas därigenom, att förtids-

proceduren började ej 11 månader utan exempelvis 14 månader före en professors beräknade avgång.

Departementschefen.

Såsom framgår av min nu lämnade redogörelse tillstyrkes förslaget angående förtidsproceduren under i stort sett tre närmare angivna förutsättningar, nämligen dels att tillsättningsförfarandet igångsättes redan vid årets början, dels att professor må äga rätt avgå vid fyllda 65 år även före det löpande årets slut, dels ock att förslag angående uppskov med professurs tillsättande i anledning av ifrågasatt omorganisation av ämbetet skall väckas i så god tid, att frågan kan vara avgjord före ledigförklarandet.

Den föreslagna förtidsproceduren är givetvis i hög grad ägnad att främja det syftemål, de sakkunniga velat vinna. Med hänsyn till vad de sakkunniga anfört och dessutom till vad som kommit till uttryck i de akademiska myndigheternas utlåtanden har jag ansett mig böra i princip förorda det framlagda förslaget.

De invändningar, vilka framkommit i form av vissa jämkningar i förslaget, synas mig emellertid värda att närmare uppmärksammas.

Vad först beträffar förslaget, att tillsättningsförfarandet igångsättes vid årets början och ej, såsom sakkunnigförslaget innebär, den 1 februari, har detta på sina håll kombinerats med förslaget att tillsättningen av sakkunniga sker först efter ansökningstidens utgång. Departementssakkunnigas förslag innebär, att sakkunniga skola utses, innan det är bekant, vilka som söka eller blivit anmälda till kallelse. Häremot hava nästan samtliga akademiska myndigheter inlagt en bestämd gensaga och yrkat på att sakkunnigvalet må ske först efter ansökningstidens utgång. Jag återkommer i det följande härtill men vill redan nu tillkännagiva, att jag ansluter mig till denna de akademiska myndigheternas uppfattning. Härigenom uppstår givetvis en viss tidsförlust, men denna synes mig lämpligen kunna kompenseras genom att skjuta tillsättningsprocedurens begynnelse en månad tillbaka.

Jag räknar sålunda med en tillsättningstid av ett kalenderår. Frågan huruvida tidpunkten för tillsättningsförfarandets igångsättande bör, såsom sakkunniga föreslagit, göras fix för alla fall, synes mig emellertid böra närmare undersökas. Den sammanhänger med spörsmålet om professors avgångstid. Sakkunniga hava tänkt sig denna vara ovillkorligen förlagd till utgången av det kalenderår, varunder de 65 åren uppnås. Jag har för min del icke funnit övertygande skäl vara anförda, varför icke såsom nu avgången bör ske med den dag, då vederbörande fyller 65 år. Uppskov med avgång har medgivits så ytterst sällan, att en på grund härav uppkommen förlängning av tillsättningstiden icke synes böra tagas i betraktande. Genom att sålunda anordna förtidsproceduren, att tillsättningsförfarandet i varje fall börjar ett kalenderår, innan vederbörande professor uppnår 65 års ålder, undviker man den olägenheten, att tillsättningsärendena för den beslutande myndigheten hopas till en viss tid av året.

Fall kunna givetvis nu inträffa, då i enlighet med detta förslag tillsättningsförfarandet begynner under ferier och även ansökningstiden utgår under ferier. Fakulteten skulle enligt förslaget omedelbart efter ansökningstidens utgång sammanträda för att föreslå sakkunniga. Såsom jag i det följande får anledning utveckla, anser jag emellertid, att frågan om kallelse bör inom fakulteten föregå sakkunnigvalet. Infaller nu ansökningstidens utgång under ferier, torde något fakultetssammanträde för behandling av senast berörda frågor icke lämpligen kunna anordnas förrän efter feriernas slut, och tillsättningsförfarandet varder därigenom förskjutet i tiden. Denna olägenhet, vilken kan för ifrågavarande fall innebära en förskjutning med högst två månader, synes mig dock ej böra inverka på den uppfattning jag ovan angivit.

I enlighet med denna min uppfattning torde någon ändring icke tarvas i gällande eller föreslagna pensionsbestämmelser.

Vad slutligen beträffar den jämkningen, att uppskovsförslag i anledning av ifrågasatt omorganisation av professur skall väckas i så god tid, att frågan kan vara avgjord före ledigförklarandet, finner jag denna välbetänkt.

Jag får anledning närmare återkomma till dessa frågor i sammanhang med det förslag till ändring av universitetsstatuterna och karolinska institutets stadgar, som jag har för avsikt att sedermera framlägga.

Kallelse. Sakkunniga.

Det första ledet i nu gällande befordringsordning är avgörandet av frågan, huruvida den befattning, det gäller, skall tillsättas genom kallelse. Kommer kallelse ej i fråga, vidtager ansökningsförfarandet. Sakkunnigas förslag innebär, att kallelsefrågan behandlas parallellt med ansökningsproceduren. Tillsättningsförfarandet inledes med befattningens kungörande till ansökning. Sedan kungörandet skett, skall, så snart ske kan, fakultet eller sektion sammanträda för att föreslå sakkunniga. Å detta sammanträde skulle fakultetens, respektive sektionens ledamöter äga rätt att väcka förslag om kallelse. Väckes dylikt kallelseförslag, går frågan, sedan ansökningstiden utgått, till prövning av utsedda sakkunniga, vilka skulle inom fyrtio dagar yttra sig över förslaget, varefter fakultet, respektive sektion snarast möjligt skulle företaga kallelsefrågan till avgörande. I övrigt äro reglerna för kallelse lämnade oberörda.

I avseende å den närmare motiveringen hänvisar jag till sakkunnigbetänkandet sid. 178—182.

Myndigheternas yttranden.

Frånsett den teologiska fakulteten i Uppsala, som anser någon anledning till ändring av nu gällande bestämmelser rörande kallelse icke förefinnas, hava de akademiska myndigheterna i stort sett ställt sig tillmötesgående mot förslaget i nu ifrågavarande del. Dock hava vissa jämkningar i förslaget framställts.

Det har av flera myndigheter uttalats, att man utan olägenhet kunde be-

gränsa kretsen av dem, med vilka en till kallelse föreslagen vetenskapsman skall jämföras, till sökande och eventuellt andra till kallelse föreslagna.

Den andra punkten, där jämkningar ifrågasatts, avser tiden för kallelseförslags väckande. Enligt departementssakkunniga skulle sådant förslag kunna framställas samtidigt med förslag till utseende av sakkunniga och omedelbart efter kungörandet. De akademiska myndigheterna hava, såsom jag förut erinrat, allmänt uttalat sig för att sakkunniga skola utses först efter ansökningstidens utgång. I nu förevarande avseende har av vissa myndigheter gjorts gällande dels att kallelseförslaget bör vara bragt å bane före ansökningstidens utgång, dels ock att kallelseförslaget bör vara väckt efter ansökningstidens utgång och senast å det fakultets- eller sektionssammanträde, då sakkunniga föreslås.

Erinras må, att docentföreningen i Uppsala uttalat sig för att förslag om kallelse bör såsom hittills väckas och slutligt avgöras, innan ämbetet kungöres till ansökan ledigt.

Den tredje punkten, där en erinring göres mot förslaget, avser tiden för sakkunnigas prövning av kallelsefrågan. I betänkandet sättes denna till 40 dagar.

Filosofiska fakulteten i Uppsala finner denna tid onödigt lång och vill sätta tiden för den sakkunnige till 30 dagar från den dag, då handlingarna till honom avsänts.

Departementschefen.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att kallelsefrågan icke bör såsom nu inleda tillsättningsproceduren utan skjutas fram i tiden. Då de sakkunniga föreslå, att kallelsefrågan skall löpa parallellt med ansökningsförfarandet, är detta dikterat av önskvärdheten att ernå största möjliga tidsvinst. Jag beaktar till fullo denna synpunkt och anser den böra vara den vägledande även vid införande av de jämkningar jag finner ofrånkomliga i sakkunnigförslaget.

Tillsättningsförfarandet anser jag böra inledas med befattningens kungörande till ansökan. Ansökningstiden bör bibehållas vid 30 dagar. I likhet med flertalet av de akademiska myndigheterna ansluter även jag mig till den uppfattningen, att sakkunniga böra av fakultet och sektion föreslås först sedan kännedom vunnits om de sökande, d. v. s. efter ansökningstidens utgång. En odisputabel fördel är att samma sakkunniga få pröva befordringsärendet såväl då ansökningar föreligga som då kallelseförslag väckts. I anslutning härtill anser jag att kallelsefråga bör vara bragt på tal, innan förslag till utseende av sakkunniga föreligger. Helst bör den vara väckt i så god tid, att rådrum föreligger mellan det frågan blivit bragt å bane och förslag till sakkunniga skall avgivas, men jag vill ej motsätta mig vad från ett flertal håll yrkats, nämligen att kallelse bör

ifrågasättas *senast* å sammanträde, då sakkunniga föreslås. Genom att framskjuta kallelsefrågan till tiden efter ansökningstidens utgång vinner man, såsom myndigheterna påpekat, den synnerligen betydelsefulla fördelen, att kallelsefrågan kan grundas på en jämförelse, som är begränsad till kretsen av de sökande, och undviker den hittills tillämpade praxis med privata förfrågningar hos olika vetenskapsidkare, huruvida de vilja ifrågakomma vid platsens besättande.

Har sålunda, medan ansökningstiden löper eller omedelbart efter dess utgång, förslag om kallelse väckts, hänskjutes befordringsärendet till de utsedda sakkunniga. Dessa hava givetvis att först behandla kallelsefrågan, för vilket ändamål föreslagits en tid av 40 dagar. Jag saknar anledning förorda ändring härutinnan. Däremot finner jag det av vissa myndigheter framförda förslaget beaktansvärt, att kretsen av dem begränsas, med vilka en till kallelse föreslagen vetenskapsidkare skall av de sakkunniga jämföras, och synes mig hänsyn icke behöva tagas till andra än de sökande och eventuellt andra till kallelse föreslagna.

Specimenstiden och lärarprov. Sakkunniga.

Specimenstiden är nu bestämd till 90 dagar. Endast för det fall, att denna tid helt eller delvis infaller under ferier, kan under viss förutsättning en utsträckning intill 180 dagar förekomma.

Departementssakkunniga föreslå specimenstidens borttagande. De till denna tid nu förlagda lärarproven skulle försiggå vid slutet av befordringsärendets handläggning; därvid skulle de sakkunniga närvara vid proven och över dem avgiva utlåtande; vidare skulle särskilda ersättare för de sakkunniga för detta ändamål utses ävensom i fall av flera sökande ett gemensamt (= ett och samma) ämne för föreläsningsprov föreläggas. Beträffande motiven hänvisar jag till betänkandet sid. 184—188.

Myndigheternas yttranden.

I fråga om specimenstidens borttagande har endast *teologiska fakulteten i Uppsala* avstyrkt förslaget härutinnan.

I övrigt har av nästan samtliga myndigheter den anordningen föreslagits, att specimenstiden avskaffas vid förtidsprocedur, då tiden för ledigblivandet kunnat på förhand beräknas, men att den bibehålles eller på annat sätt kompenseras vid ledigblivande i förtid på grund av dödsfall, utnämning till annat ämbete o. s. v. Till stöd härför åberopa myndigheterna i stort sett samma skäl, vilka av *juridiska fakulteten i Uppsala* formuleras så, att vid professors avgång i förtid frånvaron av specimenstid synes införa ett icke önskvärt moment av slump i konkurrensen. En sökande, som vid oförutsedd ledighet är sysselsatt med mera stort anlagda forskningar, måste i saknad av skäligt rådrum till deras utgivande eller framläggande i läsbar form försättas utom tävlan i en grad, som icke svarar mot hans verkliga kapacitet.

Bibehållandet av specimenstiden för de fall, då förtidsprocedur icke före-

kommer, påyrkas även av docentföreningarna i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet.

Vad de sakkunniga föreslagit om lärarproven har nära nog enhälligt avstyrkts av de akademiska myndigheterna.

I fråga om borttagande av specimenstiden är jag ense med de sakkunniga därutinnan, att särskild specimenstid i regel icke bör ifrågakomma. Däremot hava enligt min mening de akademiska myndigheterna anfört vägande skäl för bibehållande av en viss specimenstid i sådana fall, då förtidsproceduren icke skulle komma till tillämpning. Till frågan om längden av denna specimenstid torde jag sedermera få anledning återkomma i samband med avgivande av förslag till ändring av vissa paragrafer i universitetsstatuterna och karolinska institutets stadgar. Departementschefen.

De sakkunnigas förslag beträffande lärarprov har av majoriteten av myndigheterna avstyrkts. Jag delar denna uppfattning och saknar vid sådant förhållande anledning att förorda ändring i nu rådande förhållanden.

Vid sidan av kallelseförfarandet föreslå departementets sakkunniga en ny tillsättningsform, det s. k. enmansförslaget, vilket innebär, att de för befordringsfrågan tillkallade sakkunniga skulle kunna, inom viss kort tid, 40 dagar, eller jämte det de yttra sig över eventuellt kallelseförslag, avgiva *antingen*, där flera sökande anmält sig, förklaring, huruvida »utan mera ingående jämförelse» mellan de sökande det är uppenbart, att en av dem är icke blott skicklig till befattningen utan även övriga sökande överlägsen, *eller ock*, där endast en sökande finnes, förklaring, huruvida »utan ytterligare granskning av ansökningshandlingarna» hans skicklighet till befattningen anses otvivelaktig. Beträffande motiven till detta förslag tillåter jag mig hänvisa till betänkandet sid. 188—192. *Enmansförslag.* Sakkunniga.

Beträffande detta förslag hava bland de akademiska myndigheterna olika meningar gjort sig gällande. Myndigheternas yttranden.

Ett par fakulteter, nämligen *medicinska fakulteten i Uppsala* och *filosofiska fakulteten i Lund* ävensom *karolinska institutets lärarkollegium* hava obetingat tillstyrkt förslaget.

Förslaget förordas av en majoritet inom *juridiska fakulteten i Lund*, under förutsättning att proceduren anordnas på ett för full rättvisa betryggande sätt. Säkerhet för att fullt objektiv rättvisa lägges till grund för enmansförslag syntes emellertid icke kunna vinnas, därest icke ett av fakulteten förordat förslag till medverkan från systeruniversitetets, karolinska institutets och de enskilda högskolornas sida vid sakkunnigval (jfr sid. 20—24 i det följande) skulle vinna beaktande.

Flertalet av de akademiska myndigheterna ävensom docentföreningarna

i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet hava emellertid ställt sig avvisande mot det s. k. enmansförslaget.

Så till exempel yttrar *juridiska fakulteten i Uppsala* bland annat:

Därest de sakkunniga, såsom här förutsättes, skola utan mera ingående jämförelse avgiva förklaring, att det är uppenbart, att en av de sökande är skicklig till befattningen samt övriga sökande överlägsen, torde vanskligheten uti ett dylikt bedömande föranleda dem att dessförinnan samråda med varandra på ett sätt, som icke erfordras, då de sakkunniga kunna grunda sina omdömen på egna definitiva undersökningar. Därigenom uppkommer lätt en icke önskvärd ändring i den hittills allmänt tillämpade praxis, att de sakkunniga var för sig utreda ärendet. Vidare uppstå vid det efterföljande bedömandet, sedan fråga om enmansförslag förfallit, uppenbara svårigheter såväl för en sakkunnig, som avgivit förklaring av ovannämnda innehåll, som för övriga sakkunniga att fullt förutsättningslöst slutföra den definitiva utredningen.

Inom Lunds filosofiska fakultet har professor *M. P. Nilsson*, med instämmande av professorerna *S. Wallengren* och *E. Hellquist*, avstyrkt förslaget under framhållande, att det även vore ett allmänt intresse, att yngre vetenskapsidkare finge tillfälle att deltaga i en konkurrens om en professur och få sina vetenskapliga meriter bedömda. Häri låge ett av de få yttre incitamenten till vetenskaplig verksamhet och i en kompetensförklaring det enda tillfälle till ett konstaterande av vetenskaplig förmåga med reell innebörd för vederbörandes levnadsbana även utanför universiteten. Man finge icke betrakta vetenskapliga meriter från en så trång synpunkt, som om de blott vore åtkomsthandlingar till professur. Det vore av största betydelse för vår vetenskapliga odling att kunna ge ett erkännande med reell verkan åt dylika meriter, även när de ej ledde till en professur.

Liknande synpunkter hava framförts även av andra av de hörda myndigheterna.

I sitt yttrande i denna fråga har ävenledes *kanslern* avstyrkt förslaget i nu förevarande del.

Departementschefen.

Enmansförslaget innebär införande i den redan förut invecklade akademiska befordringsproceduren av en variant till kallelse. I betraktande av vad i de akademiska myndigheternas yttranden kommit till uttryck har jag ej kunnat undgå att finna fördelarna av det nya institutet tämligen ovissa, medan däremot nackdelarna synas mig påtagliga. Jag vill endast framhålla det vanskliga för den objektiva sakkunnigprövningen att kunna bestämt skilja mellan förutsättningarna för kallelse och för enmansförslag. Gränserna äro tämligen osäkra, och oklarheten kan leda till icke önskvärda resultat. Den nuvarande, av erfarenheten prövade anordningen med tillsättning efter kallelse eller efter ansökan synes mig på ett tillfredsställande sätt tillgodose de intressen, som i detta hänseende böra tagas i betraktande. Införande av det nya institutet torde endast i undantagsfall kunna leda till befordringsärendets påskyndande men under alla förhållanden införa ett nytt och oprövat irritationsmoment av tvivelaktigt värde i den omständliga tillsättningsproceduren.

Jag vill dessutom särskilt understryka en annan omständighet. Medan de sakkunniga såsom motiv för sina förslag om tillsättningsprocedurens förkortning åberopa de viktiga allmänna och enskilda intressen, som härvid äro för handen, synas mig de sakkunniga knappast hava tillräckligt beaktat dessa vid framläggandet av sitt förevarande förslag. Det måste enligt min mening fästas en avsevärd vikt vid vad som framhållits, exempelvis av vissa reservanter inom Lunds filosofiska fakultet, därom att det såväl från allmän synpunkt som för de enskilda vetenskapsidkarna måste anses vara av betydelse att samtliga sökande till en professur få sina vetenskapliga prestanda bedömda av den högsta sakkunskapen inom landet. Jag har därför icke ansett mig kunna förorda förslaget om s. k. enmansförslag.

Sakkunniga. Departementssakkunniga.

Den från äldre utredningsarbeten återupptagna frågan om samverkan mellan de olika universiteten vid tillsättande av sakkunniga har av departementssakkunniga berörts men icke givit anledning till något förslag från deras sida.

För antalet sakkunniga gäller nu allenast en minimigräns, nämligen 3. Departementssakkunniga föreslå, att sakkunnigas antal skall kunna uppgå till minst 3 högst 4. Till sakkunniga skola utses företrädesvis svenska vetenskapsidkare.

Beträffande tiden för avgivande av sakkunnigutlåtande — varom nu intet finnes stadgat — innebär förslaget, att denna granskningstid skall omfatta först 40 dagar, varunder sakkunniga hava att yttra sig om eventuellt väckt kallelseförslag och rörande frågan om enmansförslag, samt sedermera 4 månader, inom vilken tid det skall åligga de sakkunniga att avgiva utförligt motiverade utlåtanden med anställande av jämförelse mellan de sökande.

Departementssakkunniga föreslå vidare såsom en nyhet införande av bestämmelser om särskild ersättning åt de sakkunniga. Beloppet skulle prövas för varje särskilt fall och utgå med högst 1,500 kronor. Beslutanderätten i ersättningsfrågan skulle ligga hos kanslern. Enligt förslaget skulle erfordras ett anslag av 42,000 kronor, vilket tänkts såsom särskilt förslagsanslag skola för ändamålet uppföras å riksstaten.

Slutligen innebär departementssakkunnigas förslag, att vid befordringsärendenas behandling i fakultet och sektion de sakkunniga skola såsom adjungerade ledamöter där äga säte och stämma.

I avseende å övriga detaljförslag och beträffande motiven till vad i nu berörda och andra hänseenden föreslagits beträffande sakkunniginstitutionen hänvisar jag till betänkandet sid. 192—211.

Myndigheternas yttranden.

Såsom redan förut nämnts, hava myndigheterna allmänt påyrkat, att de sakkunniga skola utses först sedan officiell kännedom föreligger om de sökandes namn. Till stöd härför har i huvudsak anförts, att valet av sak-

kunniga i befordringsärendet icke bör företagas utan kännedom om vilka sökande bedömandet skall omfatta, såväl emedan en sökandes produktion kan vara inriktad på mera speciella arbetsområden som med hänsyn till möjligheten av förefintliga jävsförhållanden. Även om jäv i formell mening icke föreligger, bör man givetvis undvika att till sakkunniga få personer, vilkas personliga ställning till en eller flera av de sökande göra dem mindre lämpliga för sitt uppdrag.

Det av departementssakkunniga berörda förslaget om samverkan mellan de olika universiteten vid tillsättande av sakkunniga har på sina håll upptagits och under olika former förordats dels av en fakultet, dels reservationsvis inom andra fakulteter ävensom av docentföreningarna i Uppsala och Lund.

Inom *juridiska fakulteten i Uppsala* hava professorerna *V. Lundstedt, Ö. Undén,* och *F. Brock* i denna fråga anfört bland annat:

En befordringsfråga hör icke till sådana inre angelägenheter, å vilkas handläggning vederbörande universitet har anspråk på att utöva särskilt inflytande. Det är tvärtom ett allmänt vetenskapligt intresse, att ett befordringsärende får samma utgång vid det ena universitetet som det, under i övrigt lika förutsättningar, skulle ha fått vid det andra. Enligt vår mening skulle sakkunniginstitutionen ytterligare stärkas genom en anordning, som medgåve ett samarbete mellan de båda statsuniversiteten vid sakkunnigas tillsättande. En sådan anordning kan, förslagsvis, innebära följande. Förslag å sakkunnige avgives dels av den fakultet eller sektion, dit det ämbete hör, som skall tillsättas, dels ock av motsvarande fakultet eller sektion vid det andra universitetet. Det större konsistoriet vid det universitet, vid vilket ämbetet skall tillsättas, utser därefter sakkunniga. En ändring i gällande regler av denna begränsade räckvidd skulle tydligen icke kräva någon genomgripande omläggning av det föreliggande förslaget, men skulle dock sannolikt erbjuda värdefulla garantier för ett allsidigt sakkunnigval. För konsistoriet, som icke sällan på grund av framkomna upplysningar rörande någon av fakultet eller sektion föreslagen sakkunnigs ställning till en sökande föranledes frångå fakultetens, respektive sektionens förslag, skulle det helt visst vara till fördel att ha tillgång till förslag från två fakulteter eller sektioner. Det kan jämväl tänkas inträffa — såsom i något fall skett hittills — att högre instans finner anledning föreligga, på grund av anförda besvär eller eljest, att begära nytt sakkunnigval eller föranstalta om komplettering av sakkunnigutredningen, och för sådana fall vore det av vikt att eventuellt ha tillgång till ett redan vid ett tidigare stadium upprättat förslag.

Inom *juridiska fakulteten i Lund* har av dess majoritet framhållits ändamålsenligheten att bereda båda universiteten tillfälle till medverkan vid utseendet av sakkunniga. På sakkunniginstitutionen beror nämligen det svenska akademiska befordringsväsendet i så hög grad, att ett försvagande av densamma nödvändigt skulle föra med sig en sänkning av hela befordringsväsendets nivå ifråga om vetenskaplig opartiskhet och vederhäftighet.

Även om i stort sett de akademiska myndigheterna städse låtit sig angeläget vara att till sakkunniga utse de bästa och mest omdömesgilla förmågorna inom vederbörande område, så kan å andra sidan ej blundas för det förhållande, att det gjorts gällande, att personliga eller lokala synpunkter

vunnit otillbörligt beaktande vid sakkunnigval, och att det ligger stor vikt på att det akademiska befordringsväsendet framstår såsom höjt över varje misstanke för väld och partiskhet.

I fråga om anordnandet av själva valet har fakulteten stannat för följande: Förslag å sakkunniga avgives av *dels* den fakultet eller sektion, dit det ämbete, som skall tillsättas, hör, *dels* motsvarande fakultet vid rikets andra universitet, *dels och* för professorsämbete inom juridisk fakultet stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola, för professorsämbete inom medicinsk fakultet lärarkollegiet vid karolinska institutet, för professorsämbete inom humanistisk sektion lärarrådet vid Göteborgs högskola samt för professorsämbete inom matematisk-naturvetenskaplig sektion motsvarande avdelning vid Stockholms högskola. Det större konsistoriet vid det universitet, vid vilket ämbetet skall tillsättas, utser därpå sakkunniga. Givet är, att detta förslag angående institutets och högskolornas medverkan vid sakkunnigval vid universiteten leder till den följdsats, att universiteten böra tillerkännas motsvarande rätt vid institutets och högskolornas befordringsärenden. Likaså bör skyldigheten att åtaga sig sakkunniguppdrag utsträckas att gälla för de enskilda högskolornas befordringsärenden och förbindas med en motsvarande skyldighet för dessa högskolors lärare att mottaga sakkunniguppdrag vid universiteten.

Inom fakulteten uttalade sig professor *E. Sommarin* mot detta förslag, såsom bland annat stridande mot syftet att befordra ett skyndsammare tillsättande av lediga befattningar; professor *E. A. Kallenberg* förordade förslaget utom i vad det avsåg att samverkan utsträcktes att omfatta jämväl de privata högskolorna i Stockholm och Göteborg, vilken samverkan förutsatte åtskilliga ändringar i deras stadgar, till vilka universiteten ej hade anledning taga initiativ, och dessutom skulle avsevärt tynga och inveckla befordringsproceduren.

Inom teologiska fakulteten i Lund har professor *Hj. Holmquist* föreslagit, att två sakkunniga utses av det universitet, vid vilket ledighet funnes, och två av det andra universitetet. Inom *filosofiska fakulteten i Lund* har professor *M. P. Nilsson* förordat ett liknande förslag.

Kanslern har förklarat sig sakna anledning förorda ändring i nu berörda hänseende.

Förslaget att sakkunniga skola utgöra 3 eller 4, i stället för såsom nu minst 3, tillstyrkes allmänt. Dock uttalar sig *karolinska institutets lärarkollegium* för ett bibehållande av nuvarande bestämmelse.

Att till sakkunniga skola företrädesvis utses svenska vetenskapsidkare, förordar *kanslern*, under framhållande att utländska vetenskapsmän må kunna anmodas, »där särskilda skäl det föranleda».

Förslaget rörande begränsning av tiden för avgivande av sakkunnigutlåtande är utan tvivel det, som är ägnat att medföra den största effekten för åstadkommande av en snabbare tillsättningsprocedur. Departementssakkunnigas förslag tillstyrkes av *de akademiska myndigheterna i Lund* och av *karolinska institutets lärarkollegium.*

Vid *Uppsala universitet* hava vissa uttalanden gjorts av de *juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna* emot en alltför snäv begränsning av ifrågavarande tid.

Det större akademiska konsistoriet i Uppsala framhåller, att tiden för avgivande av sakkunnigas yttrande bör, ifall yttrandet gäller väckt kallelseförslag, icke överskrida 30 dagar från den dag, då handlingarna till den sakkunnige avsänts. I annat fall synes det konsistoriet som om fastställandet av viss tid inom vilken han är skyldig inkomma med sitt utlåtande endast är möjligt, om denna tid icke sättes så knapp, att ett omedelbart itugripande med uppgiften med åsidosättande av allt annat arbete skulle vara absolut nödvändigt för att medhinna densamma. Konsistoriet föreslår, att de sakkunniga förpliktas att inom en tid av sex månader från den dag, då handlingarna tillställas dem, eller i fall av väckt kallelsefråga den dag, då sådan fråga förfallit, inkomma med yttrande i befordringsärendet, varvid bör tilläggas att om denna tid utlöper under ferier densamma skall utsträckas till dessas slut. Den sakkunnige kan emellertid även med bästa vilja icke alltid inom den föreskrivna tiden fullgöra sitt uppdrag. Det måste därföre finnas en utväg, som möjliggör för honom att erhålla en förlängning av den utsatta tiden. Detta kan lämpligast ske därigenom att den sakkunnige före den utsatta tidens slut inkommer till större konsistoriet med en anhållan om viss förlängd tid för avgivande av yttrande och med förklaring av skälen härtill, varefter konsistoriet efter fakultetens eller sektionens hörande äger att, om det så finner skäligt, fastställa ny sådan tid.

I sitt utlåtande har *kanslern* förordat förslaget om 30 dagars granskningstid vid kallelseförfarande. Beträffande granskningstiden vid prövning av ansökningshandlingar anser kanslern en lämplig medelväg vara att bestämma densamma till 5 månader, varigenom sakkunniggranskningen i fall, där förtidsprocedur äger rum, skulle kunna i regel påräknas vara avslutad före början av höstterminen eller åtminstone under september månad. I övrigt gör kanslern i denna fråga gällande samma synpunkter, som uttalats av det större akademiska konsistoriet i Uppsala.

Begränsningen av granskningstiden för de sakkunniga sammanhänger nära med förslaget om utgående av särskild ersättning till dem.

Förslaget härom har i allmänhet förordats av de akademiska myndigheterna; i vissa fall föreligga dock olika meningar och särskilda uttalanden.

Filosofiska fakulteten i Uppsala anser, att honorar och ersättning för förlorade tjänstgöringspenningar böra utgå till sakkunnig endast under förutsättning, att han ställt sig vederbörande stadga till efterrättelse.

Teologiska fakulteten i Uppsala anser arvodet böra till tvistigheters undvikande alltid sättas lika, måhända till föreslagna 1,500 kronor.

Inom *filosofiska fakulteten i Lund* har majoriteten föreslagit, att universitetsprofessor, som utsetts till sakkunnig, skulle ha rätt till två månaders tjänstledighet och därutöver efter eget val antingen arvode intill 1,500 kronor eller tjänstledighet intill två månader med bibehållna tjänstgöringspenningar. Inom samma fakultet har av en minoritet framhållits, att det vore skäligt och, för att inom avsedd tid bekomma yttrande, nödvändigt, att en viss, ej för högt tilltagen ersättning bestämdes åt sakkunniga, som icke tillhörde de svenska statsuniversiteten, men att beträffande de vid statsuniversiteten anställda det borde anses tillhöra deras ämbetsplikt att avgiva yttrande över sökande till professur i ämne, som de själva företrädde. Ersättningen kunde i och för sig ej öka en professors arbetsprestation; den tid, som behövdes för att utarbeta ett sakkunnigutlåtande, måste tagas från andra äm-

betsåligganden, inbegripet vetenskapligt forskningsarbete. Till följd härav vore tjänstledighet med rätt att återfå förlorade tjänstgöringspenningar nödvändig. Denna borde ej sättas till mindre än tre månader och borde av sakkunnig kunna uttagas även efter det han avlämnat sitt utlåtande, vilket med hänsyn till hans vetenskapliga arbetes behov ofta kunde vara lämpligt och fördelaktigt. Man hade medel att införskaffa utlåtande i avsedd tid genom en föreskrift, att utlåtandet skulle vara inkommet före en viss dag, om sakkunnig skulle erhålla ersättning för avstådda tjänstgöringspenningar, eventuellt ha rätt till tjänstledighet.

Kanslern tillstyrker departementssakkunnigas förslag, dock med den modifikationen, att ersättningsbeloppet icke bör på något sätt fixeras i statuterna. Då nämligen synnerligen olikartade fall torde kunna förekomma, i vilka stor meningsskiljaktighet råder i avseende å omfattningen av de sakkunnigas arbete, borde åt den beslutande myndigheten överlämnas att på förslag av vederbörande akademiska myndigheter bestämma ersättningsbeloppet. Kanslern hemställer om utverkande hos riksdagen av anslag till erforderligt belopp för ifrågavarande ändamål.

Statskontoret biträder departementssakkunnigas förslag och räknar med ett antal sakkunniga av i genomsnitt 20 årligen och en ersättning till varje av 1,000 kronor. På grund härav skulle för ändamålet erfordras ett belopp av 20,000 kronor. Emellertid skulle allt fortfarande såsom hittills vederbörande sakkunniga erhålla ersättning för mistade tjänstgöringspenningar under tjänstledighet, högst två månader, för uppdragets fullgörande. Dylika ersättningar hava hittills bestritts från växlande titlar, och det syntes lämpligt, att denna fråga ordnades efter enhetliga grunder, och torde det föreslagna ersättningsanslaget kunna för sådant ändamål lämpligen anlitas. Med antagande att för en var av de av statskontoret beräknade 20 sakkunniga erfordras två månaders tjänstledighet, skulle, då tjänstgöringspenningarna för denna tid utgöra 666 kronor 66 öre, till ersättning för mistade tjänstgöringspenningar årligen erfordras i runt tal 13,300 kronor. Anslagssumman skulle alltså utgöra 33,300 kronor, vilket belopp emellertid, då anslaget bör erhålla förslagsanslags natur, synes kunna nedsättas till 30,000 kronor. Under titeln »gemensamma universitetsändamål» torde alltså böra uppföras ett ordinarie förslagsanslag »till ersättningar åt sakkuninga i befordringsärenden» å sistnämnda belopp.

Slutligen framhåller statskontoret, att frågan om rese- och traktamentsersättning åt sakkunnig, vilken angelägenhet hittills plägat i varje förekommande fall särskilt avgöras av Kungl. Maj:t — vanligen genom att dylik ersättning tillerkänts från åttonde huvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar — nu synes böra ordnas genom en generell föreskrift; och hemställer statskontoret, det Kungl. Maj:t måtte förklara, att sakkunnig i akademiskt befordringsärende skall åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt klass I B i allmänna resereglementet.

Förslaget att de sakkunniga skola vid befordringsärendens behandling i fakultet och sektion där äga säte och stämma har avstyrkts av samtliga de myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, ävensom av docentföreningen i Lund.

I detta sammanhang må erinras, att jämväl det förslaget framförts, att den professor, som innehar den ledigförklarade professuren, icke må deltaga

i ärendets behandling i fakultet eller sektion, om han tjänstgör såsom sakkunnig, enär han vid förtidsprocedur skulle få ett alltför stort inflytande på tillsättandet av sin efterträdare.

Departementschefen.

Jag har redan givit uttryck åt den meningen, att sakkunnigvalet bör ske först efter ansökningstidens utgång. Givetvis bör dock valet äga rum omedelbart efter nämnda tidpunkt.

Frågan om samverkan mellan universiteten vid tillsättande av sakkunniga anser jag i sig innesluta ett önskemål, värt att särskilt uppmärksamma såsom ägnat att skapa garantier för ett allsidigt sakkunnigval och motarbeta de ensidiga synpunkter, som lätt annars kunna göra sig gällande. Så långt möjligt bör därvid medverkan eftersträvas jämväl av de enskilda högskolorna i Stockholm och Göteborg. Det synes mig lämpligt att förslag å sakkunniga skall avgivas dels av den fakultet eller sektion, dit det lediga ämbetet hör, dels av motsvarande fakultet eller sektion vid det andra universitetet, dels ock beträffande befattning inom medicinsk fakultet dessutom av karolinska institutets lärarkollegium. I fråga om ledig befattning vid karolinska institutet torde sådant förslag böra avgivas dels av lärarkollegiet därstädes, dels ock av en var av de medicinska fakulteterna. Så långt motsvarighet finnes vid de enskilda högskolorna till statsuniversitetens fakulteter eller sektioner, bör även åt dessa högskolor beredas tillfälle att avgiva sådant förslag. I fråga om utseendet kunna flera alternativ komma under övervägande. Så finnes det skäl, som tala för att det lägges i kanslerns händer. Personligen är jag emellertid närmast böjd för den anordningen, att förslagen av kanslern omedelbart fastställas, därest antalet föreslagna som åtaga sig uppdraget ej överstiger fem, men eljest av kanslern till avgörande överlämnas till större konsistoriet vid det universitet, den lediga befattningen tillhör, för utseende av minst fyra sakkunniga.

Jag har för avsikt att låta utarbeta förslag till bestämmelser härom och däröver höra universiteten och högskolorna. Först därefter anser jag mig böra taga slutlig ståndpunkt i frågan.

Beträffande stipulerandet av en viss tid för avgivande av de sakkunnigas yttranden kan jag ej underlåta giva uttryck åt den uppfattningen, att vissa vanskligheter här onekligen förefinnas. Då emellertid på denna punkt den enligt min mening effektivaste reformen för tillsättningsprocedurens påskyndande är att söka, har jag icke velat motsätta mig, att en bestämd tidsfrist utsättes. I avseende å tillmätandet av densamma anser jag, att man bör gå försiktigt fram och icke genom fastställande av en alltför snävt begränsad tidrymd äventyra värdet av det mest betydelsefulla ledet i tillsättningsförfarandet, som sakkunniggranskningen innebär. Jag är i princip böjd förorda, att en tid av omkring sex månader må såsom regel stå de sakkunniga till buds, och torde jag sedermera vid min anmälan av eventuella ändringar i universitetsstatuterna och karolinska institutets stadgar få anled-

ning återkomma till frågan och till de närmare detaljföreskrifter, som härvid äro erforderliga.

Fixerandet av en maximitid för de sakkunnigas fullgörande av deras uppdrag torde närmast hava föranlett förslaget om särskilt honorar utöver den nu medgivna ersättningen för två månaders tjänstgöringspenningar. Vad först beträffar förslaget om särskilt sakkunnighonorar, vill jag erinra, att för närvarande professor samt annan ordinarie lärare vid universiteten och karolinska institutet är, då han utses till sakkunnig inom eget vetenskapsområde, skyldig att emottaga uppdraget, så framt han ej till stöd för befrielse kan visa giltigt förfall. Denna bestämmelse om skyldighet för ordinarie universitetsprofessor att emottaga sakkunniguppdrag är i departementssakkunnigas förslag bibehållen. Ett dylikt sakkunniguppdrag anser jag emellertid, då det gives, vara att betrakta såsom ingående i en universitetsprofessors ämbetsåligganden, och lika med vad som göres gällande av minoriteten inom Lunds universitets filosofiska fakultet finner jag något särskilt honorar för ordinarie universitetsprofessors fullgörande av detta uppdrag icke böra ifrågakomma. Så mycket mindre kan jag ifrågasätta en dylik ersättning, som jag anser, att sakkunniguppdraget bör såsom nu begränsas till avgivande av skriftligt utlåtande och för min del avstyrker förslaget om de sakkunnigas genom säte och stämma i vederbörande fakultet och sektion fortsatta deltagande i befordringsärendets behandling.

I hittills förekommande tillsättningsprocedurer har den praxis utvecklat sig, att den avgående professorn i regel plägat utses såsom sakkunnig — alltså en professor emeritus, för vilken en skyldighet i berörda hänseende icke kan anses vara stipulerad eller kunna föreskrivas. Ett särskilt honorar skulle därför för dessa fall kunna tänkas, och det har även inträffat, att såsom sakkunniga fungerande professores emeriti gjort anspråk på särskild ersättning för detta uppdrag. Jag vill emellertid erinra, att emeritiinstitutionen vid universiteten är tillkommen i syfte att betona de avgående professorernas ställning att vara, icke för detta befattningshavare i egentlig mening, utan alltjämt vetenskapligt verksamma; pensionsålderns inträde för en universitetsprofessor innebär icke samma skilsmässa från de till ämbetet hörande uppgifterna, som det innebär för andra statsämbetsmän. Sagda förhållande har också tagit sig uttryck i den högre pension — i viss mån betraktad såsom en emeritilön — vilken tillkommer professor emeritus. Denna pension, efter 1925 års lönereglering uppgående till 7,500 kronor, är högre än vad i pension tillkommer tjänstemän med avlöning efter avlöningsreglementets lönegrad B 30. Under sådana förhållanden synes mig fullgiltig anledning förefinnas för den uppfattningen att det skäligen bör åligga en professor emeritus att fullgöra de sakkunniguppdrag, som må komma att anförtros honom. Något särskilt honorar synes mig ej heller för detta fall böra ifrågasättas.

Vidare inträffar i icke ringa utsträckning, att personer utanför universi-

teten och karolinska institutet anlitas såsom sakkunniga — företrädesvis professorer vid de enskilda högskolorna i Stockholm och Göteborg, intendenter vid naturhistoriska riksmuseet och andra för att ej nämna utländska vetenskapsidkare. För dessa fall kunna givetvis icke samma synpunkter som ovan anläggas. Att emellertid tillerkänna sådana sakkunniga särskild ersättning utan att låta samma förmån komma såsom sakkunniga fungerande ordinarie universitetsprofessorer eller professores emeriti till del synes mig innebära en inkonsekvens och en anordning, som icke torde vara tillrådlig. Jag finner mig ej heller för dessa fall böra ifrågasätta något särskilt honorar.

Vad vidare beträffar frågan om ersättning för mistade tjänstgöringspenningar, är nu stadgat, att, om någon till sakkunnig utsedd ordinarie lärare vid universiteten eller karolinska institutet erhåller tjänstledighet för sakkunniguppdragets fullgörande, denne äger, därest han inom sex månader efter tjänstledighetens början inkommer med sakkunnigutlåtande, åtnjuta ersättning för tjänstgöringspenningar, som han på grund av ledigheten avstått, dock ej för längre tid än två månader. I departementssakkunnigas förslag är denna bestämmelse i så måtto bibehållen, att berörda ersättning för mistade tjänstgöringspenningar är begränsad att avse högst två månader. Denna princip har vunnit en ökad tillämpning, i det att även vid universitet ej anställd statsämbetsman, som för fullgörande av sakkunniguppdrag åtnjutit tjänstledighet, plägat tillerkännas ersättning för mistade tjänstgöringspenningar. Ifrågavarande rätt anser jag givetvis böra bibehållas; dock vill jag med hänsyn till den av mig förordade begränsningen av tiden för sakkunniguppdragets fullgörande och det på grund härav forcerade arbete, som uppenbarligen måste av en sakkunnig presteras, tillstyrka, att rätten till ersättning för avstådda tjänstgöringspenningar må utsträckas att avse en tid av högst tre månader. Det torde vara befogat, att, då en motsvarande direkt inkomstförlust genom uppdraget åsamkas annan än svensk statsämbetsman, möjlighet finnes för Kungl. Maj:t att intill ett belopp motsvarande nyss angivna begränsning kunna efter förslag av kanslern disponera medel från samma anslag.

Såsom statskontoret erinrat, hava dessa ersättningar hittills anvisats å växlande titlar; de hava utgått från vederbörande universitets reservfonder, från de till Kungl. Maj:ts disposition stående, å vederbörande universitetsstater särskilt anvisade medel, från åttonde huvudtitelns anslag till extra utgifter eller, före avskaffandet av huvudtitlarnas besparingsfonder, från åttonde huvudtitelns allmänna besparingar. Lika med statskontoret anser jag denna fråga böra ordnas efter enhetliga grunder i så måtto, att dessa ersättningar må komma att avföras å ett och samma anslag. För ändamålet bör ett särskilt ordinarie anslag upptagas å riksstaten. Storleken av detsamma torde vara vanskligt att nu beräkna. I avvaktan å närmare vunnen erfarenhet vill jag förorda ett belopp av 2,000 kronor. Anslaget bör givet-

vis hava förslagsanslags natur, och torde anvisningarna å anslaget böra göras av kanslern på grundvalen av till honom ställda ansökningar.

I avseende å rese- och traktamentsersättning till sakkunnig vid resor för åhörande av lärarprov biträder jag vad statskontoret föreslagit, nämligen att en generell föreskrift bör utfärdas därom att sakkunnig skall åtnjuta sådan ersättning enligt klass I B i allmänna resereglementet. Frågan härom torde få upptagas till avgörande i samband med de utav sakkunnigförslaget föranledda ändringarna i universitetsstatuterna och karolinska institutets stadgar.

Jag vill vidare omnämna, att departementssakkunniga föreslagit skyldighet för den, som ämnar anföra besvär i befordringsmål, att härom göra anmälan inom tio dagar efter anslagsdagen. Häremot torde intet vara att erinra.

Vidare gälla särskilda bestämmelser för tillsättning av vissa professurer, av vilka jag endast vill erinra om de med vederbörande överläkartjänster förenade professurerna i psykiatri. Dessa bestämmelser torde böra ändras i överensstämmelse med vad som kan bliva fastställt ifråga om tillsättning av övriga professorsbefattningar.

Slutligen må påpekas, att sakkunnigförslaget innehåller en hel del detaljföreskrifter, liksom ock att dessa blivit av de akademiska myndigheterna vederbörligen granskade och kritiserade. Jag har icke ansett nödigt att nu upptaga dessa till skärskådande, utan torde jag, vid min kommande anmälan av eventuellt erforderliga författningsändringar, få anledning återkomma till dessa. Dock vill jag redan nu hava uttalat, att ett uppställande av alltför detaljerade föreskrifter för mötande av olika tänkbara fall icke synes mig lämpligt eller önskligt liksom även stridande mot andan i gällande universitetsstatuter, som kännetecknas av en benägenhet att lämna de akademiska myndigheterna en relativt vidsträckt frihet att utan hinder av alltför ingående föreskrifter fatta beslut med tillämpning av de i statuterna givna allmänna reglerna.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag nu allenast, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att å åttonde huvudtiteln under avdelningen Gemensamma universitetsändamål och rubrik: Ersättningar åt sakkunniga i akademiska befordringsärenden uppföra ett *ordinarie* förslagsanslag av 2,000 kronor, från vilket anslag må enligt av Kungl. Maj:t lämnade närmare föreskrifter utgå ersättningar för förlust av tjänstgöringspenningar eller för annan direkt inkomstminskning, som sakkunnig måst vidkännas på grund av tjänstledighet för fullgörande av sakkunniguppdrag.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall ävensom förordna, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
C. A. Löwenhielm.

Stockholm 1926, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
260141